

ЩОДО ПІДТРИМКИ ГРОМАДЯН ТА БІЗНЕСУ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ ЕПІДЕМІЧНИХ РИЗИКІВ

С. В. Ковалівська керівник центру,
 центр регіональних досліджень Національного інституту стратегічних досліджень

Я. А. Жаліло, д. е. н., с. н. с., заслуж. економіст України,
 заступник директора – керівник центру економічних і соціальних досліджень

Національного інституту стратегічних досліджень

Я. Б. Базиліук, к. е. н., доцент, завідувач відділу економічної стратегії
 центру економічних і соціальних досліджень Національного інституту стратегічних досліджень

В. В. Химинець, д. е. н., доцент,
 завідувач сектору досліджень Західного регіону в місті Ужгороді
 центру регіональних досліджень Національного інституту стратегічних досліджень

В аналітичній записці висвітлено основні ризики та наслідки впливу посилення епідемічних ризиків та обмежувальних заходів на ринку зайнятості. Запропоновано заходи гнучкої таргетованої політики економічного стимулювання споживчого попиту через сприяння виплаті заробітних плат працівникам підприємств, надання додаткової кредитної підтримки бізнесу, а також підтримки медичної системи, та інші організаційні заходи, що можуть бути вжиті на місцевому рівні у взаємодії з державними органами влади з метою забезпечення підтримки громадян та бізнесу.

Висновки та рекомендації

З метою збалансування державної політики підтримки громадян та бізнесу в умовах посилення епідемічних ризиків залежно від регіонального виміру впливу та загроз економічній та соціальній безпеці держави, пропонується вжиття комплексу заходів з підтримки громадян та бізнесу на засадах взаємодії та співпраці

державної, місцевої влади, громадськості та бізнесу:

1. Заходи гнучкої таргетованої політики економічного стимулювання:

1.1. Підтримка та стимулювання споживчого попиту через сприяння виплаті заробітних плат працівникам підприємств, які не здійснювали діяльність у зв'язку із введенням карантинних обмежень.

Пропонується надавати допомогу у вигляді компенсації на виплату частини заробітних плат найманих працівників для підприємств, які були зареєстровані до 01.03.2020, за цей період не зменшили кількість штатних працівників більше, ніж на 10 %, продовжують здійснювати свою діяльність, проте вимушено скоротили тривалість робочого часу працівників у зв'язку з впровадженням карантину. Обсяг компенсації частини заробітної плати найманих працівників здійснюється за місцем реєстрації роботодавця за поданням цим суб'єктом відповідного запиту до місцевого Центру надання адміністративних послуг чи із використанням додатку «Дія» та визначається, виходячи із поточних можливостей дохідної частини місцевого бюджету та, у разі потреби, може доповнюватися відповідним обсягом коштів з Державного бюджету України, але не більше 100 % фонду заробітної плати даного підприємства за попередній період. Термін дії зазначеної компенсації – період введення обмежувальних карантинних заходів у 2021 році. Компенсація не надаватиметься, якщо роботодавець має заборгованість з виплати податків та заробітної плати.

Механізм реалізації заходу підтримки 1.1 на місцевому рівні: надання компенсації з місцевого бюджету шляхом використання коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій з використанням відповідного механізму, запропонованого Урядом.

Крім того, можливим є виділення коштів на зазначену мету в рамках програм соціального захисту населення територіальних громад. У такому разі ЦНАП перенаправлятиме заявки у відповідні органи місцевого самоврядування за фактичним місцем проживання працівників відповідного підприємства для подальшого прийняття рішення відповідною радою.

Механізм реалізації заходу підтримки 1.1 на державному рівні: компенсація з Державного бюджету України, що забезпечується за рахунок:

А) Розширення можливостей спрямування коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій, відповідно до Порядку та умов надання, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2012 р. № 106, до якої варто внести у встановленому порядку наступні зміни:

- доповнення переліку напрямів спрямування субвенції (п. 4 Порядку) заходами щодо забезпечення компенсації заробітних плат працівникам підприємств, які не здійснювали діяльність у зв'язку із введенням карантинних обмежень;

- доповнення умов надання субвенції нормою щодо спрямування частини обсягу коштів, передбачених у 2021 р., з метою підтримки підприємств у період запровадження протиепідемічних заходів за рішенням Конгресу, що приймається за результатами попереднього обговорення та оцінки обсягу коштів, необхідного для підтримки;

- доповнення нормою, що видатки на надання компенсації заробітних плат працівникам підприємств, які не здійснювали діяльність у зв'язку із введенням карантинних обмежень, здійснюється у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України. Порядок має передбачати механізм подання заявки до центру надання адміністративних послуг, передачі її до органів прийняття рішення. При цьому в даному порядку *передбачити сприяння розвитку, у першу чергу, депресивних регіонів*, які не в змозі компенсувати наслідки впливу заходів щодо протидії поширенню захворювання власними силами.

Крім того, Мінфіну варто рекомендувати найближчим часом провести засідання відповідної комісії щодо розподілу субвенції між місцевими бюджетами та за об'єктами (заходами) в рамках зазначеного обсягу видатків на цілі забезпечення компенсації та прийняти відповідне рішення.

Б) Фонду з боротьби з наслідками епідемії коронавірусу, який має бути створений як нова бюджетна програма відповідно до розроблених та внесених Верховною Радою України змін до Державного бюджету України на 2021 рік, та передбачатиме видатки на адаптацію до функціонування в умовах високих епідемічних ризиків (заходи щодо надання компенсацій, контрольне, дезінфікуюче обладнання, засоби захисту, облаштування місць спільного користування, впровадження дистанційних технологій тощо). *Підтримка може надаватися також* щодо надання субсидій на покриття відсоткових ставок за діючими кредитами та безвідсоткових позик для покриття витрат, пов'язаних зі збереженням виробничих потужностей, персоналу підприємств та впровадження обумовлених посиленними санітарними нормами процедур, на покриття витрат, пов'язаних із впровадженням дистанційних засобів провадження діяльності;

1.2. *Введення серед потенційних позичальників, що планують скористатися програмою доступних кредитів «5-7-9», першочерговість надання антикризових кредитів під 0% підприємствам, які належать до найбільш постраждалих секторів;*

1.3. *Зменшення витрат бізнесу у постраждалих секторах на оренду приміщень державної та комунальної власності у період дії обмежувальних карантинних заходів та протягом одного місяця з дня їх закінчення – з компенсацією місцевим бюджетам недонадходжень з коштів державного бюджету;*

1.4. *Сприяння організації умов для функціонування бізнесу в умовах ужорсточення карантинних обмежень (дотримання санітарних норм, встановлення захисного обладнання, розширення торговельних просторів тощо – у першу чергу,*

це має стосуватися ринків з продажу сезонної аграрної продукції, повноцінне функціонування яких у весняний період критично важливе як для якісного постачання продовольства населенню, так і для діяльності підприємців-виробників агропродукції;

1.5. *Надання грантової підтримки з місцевих бюджетів суб'єктам МСП, які постраждали внаслідок коронакризи (серед визначеного місцевими органами влади переліку видів діяльності / галузей місцевої економіки), на переформатування діяльності відповідно до умов високих епідемічних ризиків, переобладнання виробничих приміщень, облаштування інфраструктури тощо. Такі програми мають здійснюватися за умови співфінансування з суб'єктом МСП;*

1.6. *Співфінансування постійних витрат підприємців, робота яких була вимушено призупинена (витрати на оренду та утримання виробничих приміщень, виплату заробітної плати працівникам у межах мінімальної тощо);*

1.7. *Забезпечення транспортної логістики на критично важливих напрямках (у т.ч. напрями доїзду працівників підприємств та організацій, які не перейшли на дистанційний режим роботи, з урахуванням протиепідемічних норм) із залученням, у разі потреби, приватних перевізників.*

2. Заходи щодо підтримки медичної системи:

2.1. *Збільшення кількості лікарняних ліжко-місць шляхом розробки термінових планів розгортання додаткових ліжок та тимчасових госпіталів (у спортивних спорудах, санаторіях та будинках відпочинку, через розгортання мобільних госпіталів) з урахуванням регіональних прогнозів розвитку захворюваності та забезпечення оснащення ліжко-місць постачанням кисню з визначенням заходів та коштів, що потребують підтримки різних рівнів (громади, району, області, держави);*

2.2. *Розширення мережі лабораторій та пунктів тестування на наявність захворювання (у т.ч. мобільних) з відповідним оснащенням;*

2.3. *Прискорення імунізації населення шляхом розширення мережі пунктів вакцинації (у т.ч. мобільних), удосконалення інформаційного супроводу виконання календарного плану вакцинації населення у 2021 р., показової вакцинації тощо.*

3. Організаційні заходи на місцевому рівні:

3.1. *Розробити та затвердити обласні антикризові плани подолання наслідків поширення COVID-19 для економічної та соціальної сфери регіону, в яких передбачити створення цільових фондів та програм спільного фінансування для реалізації проектів у найбільш постраждалих сферах діяльності регіону, соціального захисту, стимулювання попиту на продукцію місцевих виробників, розвиток інфраструктури, посилення протиепідемічної стійкості громад, зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів;*

3.2. *Проводити обрахунок недонадходжень до місцевих бюджетів по всіх*

видах податків та зборів, що виникають у результаті надання державою податкових пільг у період карантину, з метою надання запиту на отримання у перспективі необхідних компенсацій від держави щодо втрат доходів місцевих бюджетів у вигляді додаткових дотацій з Державного бюджету;

3.3. Ініціювати розроблення та запровадження у регіонах України системи індикаторів для моніторингу ризиків, пов'язаних з негативним впливом зростання рівня захворюваності, карантинних та інших заходів, пов'язаних з поширенням коронавірусу, на економіку регіону (скорочення виробництва, скорочення зайнятості, у т. ч. в середовищі ФОП та самозайнятих, виникнення критичного дефіциту соціально важливих товарів тощо) для оперативного реагування та надання адресної державної допомоги;

3.4. Налагодити в рамках взаємодії центральних та місцевих органів виконавчої влади спільний щотижневий моніторинг наслідків заходів щодо протидії поширенню COVID-19, прийнятих на державному та місцевому рівнях в суспільно-політичній та соціально-економічній сферах на регіональному, районному рівні та рівні громад, видів економічної діяльності та регіонів, які найбільше постраждали від запровадження заходів протидії пандемії COVID-19, для інформування Президії Конгресу місцевих та регіональних влад, населення відповідних регіонів та територій, використання для аналізу дієвості заходів та їх адаптації;

3.5. Сприяти реалізації сезонної сільськогосподарської продукції виробниками на організованих продовольчих ринках, для чого забезпечити їх функціонування із обов'язковим дотриманням необхідних протиепідемічних протоколів (як умови допуску продавців на ринок);

3.6. Рекомендувати місцевим органам, уповноваженим в установленому порядку визначати та впроваджувати карантинні обмеження, за можливості розширювати перелік закладів торгівлі та надання послуг населенню, що не підлягають таким обмеженням, з огляду на необхідність максимального забезпечення соціально-побутових потреб населення. До таких закладів можна віднести заклади торгівлі господарськими товарами, одягом та взуттям, трикотажем та галантереєю, книгарні та продаж сувенірів тощо, які, як правило, не мають великого напливу відвідувачів і не несуть загрозу розповсюдження захворюваності при дотриманні відповідних санітарних норм;

3.7. Рекомендувати комісіям з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій ввести до їх складу регіональних представників місцевого бізнесу та громадянського суспільства.

Запропоновані заходи рекомендовано до порядку денного Конгресу місцевих та регіональних влад та врахування в роботі Верховної Ради України, центральних та місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування в процесі розробки та впровадження рішень з метою мінімізації наслідків впливу коронакризи.

Обґрунтування

Тимчасова зупинка роботи підприємств призводить до системних проблем господарської діяльності, внаслідок чого відбуваються скорочення доходів підприємств та громадян. Періодичні сплески тимчасової непрацевдатності, тривалі тенденції збільшення безробіття несуть загрозу економічній та соціальній безпеці держави.

Протиепідемічні заходи вплинули на надходження та видатки соціальних фондів. Доходів Фонду соціального страхування не вистачає на покриття усіх прийнятих на фінансування допомог і виплат¹. У грудні 2020 р. обсяг оплати лікарняних зріс у 2,7 разу, у порівнянні з 2019 роком. У січні-лютому 2021 р. зросла на 10,7 % (до відповідного періоду минулого року) кількість осіб, які отримували послуги Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України².

Спостерігаються суттєві відмінності на ринку праці в регіональному розрізі, що може містити ризики поглиблення міжрегіональних диспропорцій. У середньому по Україні чисельність осіб, які отримували допомогу по безробіттю, зросла на 37,9 % (січень-лютий 2021 до відповідного періоду 2020 р.), причому найстрімкішим цей приріст був у західних, прикордонних регіонах, які, як правило, дотаційні, традиційно посідають останні місця в рейтингах конкурентоспроможності регіонів України. Зокрема, протягом зазначеного періоду кількість осіб, які отримували допомогу по безробіттю, у Львівській області зросла на 91,2 %, Закарпатській – на 59,2 %, Волинській – на 57,9 %, Івано-Франківській – на 49,4 % областях (рис.1).

У таких умовах запровадження таргетованої державної політики підтримки громадян та бізнесу, яка враховує локальні особливості впливу пандемії коронавірусу на окремі сфери життєдіяльності, може сприяти спрямуванню ресурсів саме в ті регіони, які найбільше цього потребують.

¹ Лікарняні і декретні фінансують Фондом у повному обсязі, однак наявні затримки у фінансуванні. URL: <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/974706>

² Дані щодо кількості зареєстрованих безробітних та надання їм послуг, а також кількості зареєстрованих вакансій. URL: <https://www.dcz.gov.ua/publikaciya/1-dani-shchodo-kilkosti-zarejestrovanyh-bezrobitnyh-ta-nadannya-yim-poslug-takozh>

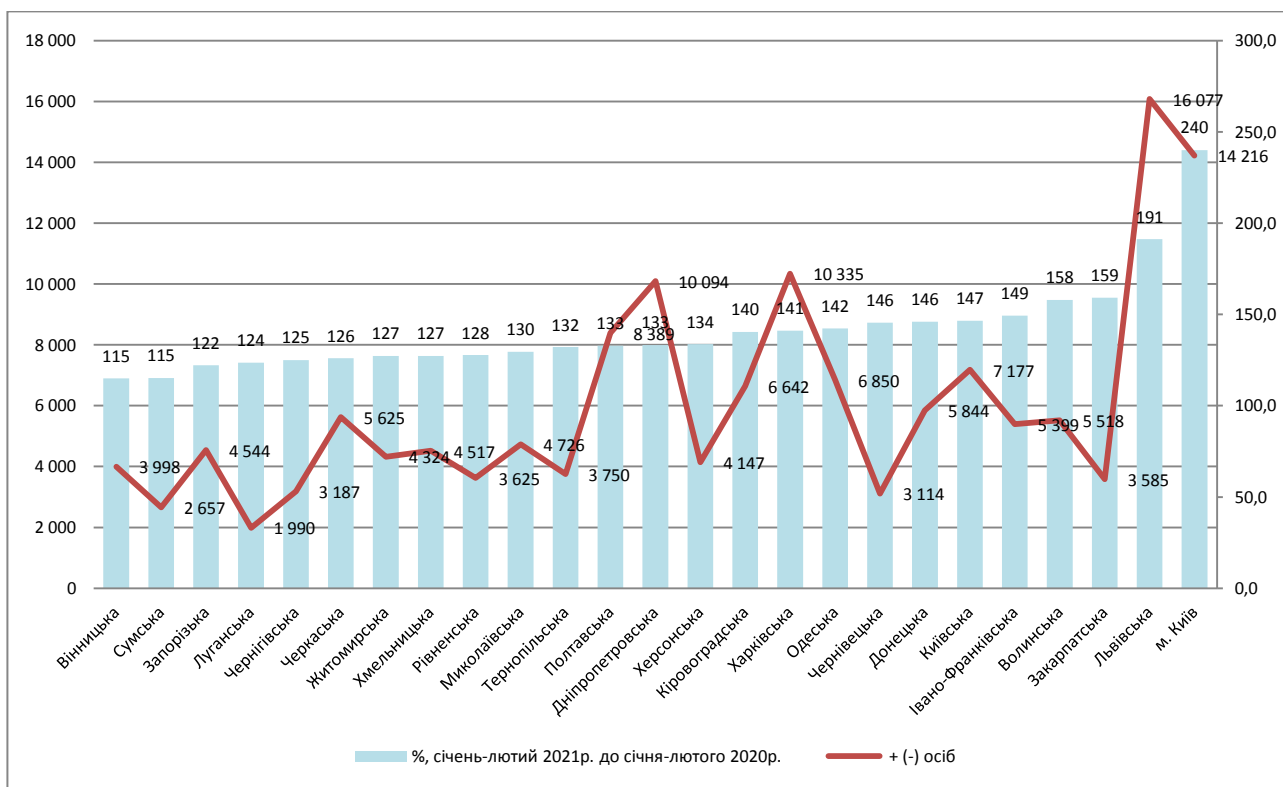

Рис.1 Динаміка чисельності осіб, які отримували допомогу по безробіттю у січні-лютому 2021 р.

Джерело: складено автором за даними Державного центру зайнятості.

Так, Президентом України В. Зеленським під час звернення щодо останніх рішень РНБО та посилення карантину в окремих регіонах було запропоновано місцевій владі розробити комплекс заходів для підтримки громадян і бізнесу регіонів, які постраждають через обмеження, введені протиепідемічними заходами³.

³Звернення Президента Володимира Зеленського щодо останніх рішень РНБО та посилення карантину в окремих регіонах. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zvernennya-prezidenta-volodimira-zelenskogo-shodo-ostannih-r-67249>